

ابعاد حقوقی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در فضای مجازی با محوریت قرآن

نفیسه نکویی مهر*

تاریخ دریافت: ۹۷/۳/۵

عاطفه حسینی فرد**

تاریخ پذیرش: ۹۷/۸/۱۳

مسعود راعی***

چکیده

یکی از ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی، حفظ عفت عمومی و اخلاق حسنه در قالب‌های مختلف اطلاعاتی است. حفظ عفت عمومی اقدامی پیشگیرانه از وقوع جرایم بسیاری است که ناشی از ایجاد هرج و مرج در رفتارهای افراد جامعه می‌شود. اما آنچه مسلم است این است که بهره برداری صحیح و سودمند از این فضا مستلزم رعایت هنجارهایی است که تخطی از آنها می‌تواند باعث آسیب‌هایی شود و برخی از آنها حتی جرم انگاشته شده و مستوجب مجازات گردند. با توجه به افزایش آمار پرونده‌های مربوط به این دسته جرایم، و همچنین عدم تعریف مناسب در خصوص مصادیق این جرم در این نوشتار با استفاده از روش کتابخانه‌ای به تحلیل ماده‌های ۱۴ و ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای به جهت تعیین مصادیق این جرم و نیز ضمانت اجرای مخصوص این جرم پرداخته شده است. در این مقاله با توجه به تحقیقات کتابخانه‌ای که در این خصوص صورت گرفته است به این مهم دست یافته شده که مهم‌ترین روش‌های پیشگیری از این جرم شیوه‌های آموزش مدار، عاطفی مدار، کنترل مدار، و قدرت مدار است که با توجه به آموزه‌های دینی در پایان به آن پرداخته شده است.

کلیدواژگان: عفت عمومی، اخلاق حسنه، جرم، فضای مجازی.

* دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

nafas.nekouimehr@gmail.com

** دانشجوی دکتری، گروه فقه و حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

atefehoseinifard@gmail.com

*** دانشیار گروه حقوق، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.

نویسنده مسئول: نفیسه نکویی مهر

مقدمه

تأثیر جرایم رایانه‌ای علیه عفت و اخلاق در حریم خانواده و اجتماع، شناخت مشکلات قانونی مربوط به آن و ارائه راه کار برای حل آن‌ها از ضرورت‌های پژوهشی در عرصه فناوری اطلاعات است. حوزه‌هایی که جرایم علیه عفت و اخلاق در آن رخ می‌دهد، جرم پورنوگرافی و انتشار عکس‌ها و فیلم‌های خصوصی می‌باشد که پژوهش حاضر با توجه به اهمیت این نوع جرایم به بررسی این جرایم در فضای مجازی و قوانین و مقررات آن در قانون مجازات اسلامی و قانون مجازات اسلامی و همچنین کنوانسیون‌های مربوطه پرداخته و با تمسک به قواعد مختلف حقوقی حرمت این جرایم و تأثیر آن را بر خانواده و افراد جامعه مورد بررسی و اثبات قرار دهد. جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در ماده ۱۴ و ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای به آن پرداخته شده که در ذیل ابتدا به تشریح و سپس تحلیل آن می‌پردازیم:

در فصل چهارم قانون جرایم رایانه‌ای، در خصوص این جرم در ماده ۱۴ اشاره شده است که:

ماده ۱۴- هر کس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

تبصره ۱- ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود. محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه و صور قبیحه باشد.

تبصره ۲- هرگاه محتویات مستهجن به کم‌تر از ده نفر ارسال شود، مرتکب به یک میلیون (۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.

تبصره ۳- چنانچه مرتکب اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان‌یافته مرتکب شود چنانچه مفسد فی الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.

تبصره ۴- محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است.

ماده ۱۵- هر کس از طریق سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده مرتکب اعمال زیر شود، به ترتیب زیر مجازات خواهد شد:

الف) چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آن‌ها را تحریک، ترغیب، تهدید یا تطمیع کند یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آن‌ها را تسهیل نموده یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی از دو میلیون (۲.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال است.

ب) چنانچه افراد را به ارتکاب جرائم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روان‌گردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت‌آمیز تحریک یا ترغیب یا تهدید یا دعوت کرده یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب یا استعمال آن‌ها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم می‌شود.

تبصره ۵- مفاد این ماده و ماده ۱۴ شامل آن دسته از محتویاتی نخواهد شد که برای مقاصد علمی یا هر مصلحت عقلایی دیگر تهیه یا تولید یا نگهداری یا ارائه یا توزیع یا انتشار یا معامله می‌شود.

پیشینه پژوهش

در بیان پیشینه پژوهش می‌توان گفت به طور کلی هیچ یک از تحقیقات تجربی پیشین به طور خاص به بررسی جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در فضای مجازی نپرداخته است. در این مقاله با توجه به مراجعه به سازمان کتابخانه ملی، کتابخانه دانشگاه آزاد، سایت‌های مگیران، مطالعه پایان نامه‌ها و مقالات مرتبط، تحقیقاتی که به

مطالعه جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در فضای مجازی پرداخته اشاره شده است. زهر/ قدسی (۱۳۸۹) دو جرم قوادی و پورنوگرافی را به طور خاص مورد بررسی قرار می‌دهد و با تمسک به قواعد مختلف فقهی، حرمت این جرایم را ثابت می‌کند و در نتیجه بر ضرورت این موارد تأکید می‌نماید: تعمق بیش‌تر در مفاد قانونی که از گذشته تا کنون برای این جرایم وضع شده است و رفع ناهماهنگی آن‌ها، تناسب مجازات این جرایم با گستره جرم، تشدید مجازات مجرمانی که مستقیماً کودکان و نوجوانان را هدف قرار می‌دهند به منظور دفاع از حقوق کودکان و نوجوانان، و قانونمندتر کردن استفاده از رایانه و اینترنت. سبحانی جو (۱۳۸۳) به توصیف جرم جعل به عنوان بحران پیش روی جامعه پرداخته و از این رو نقش دولت در پیشگیری از این جرم را حائز اهمیت شمرده است. نکویی مهر و حسینی فرد (۱۳۹۷) به طور کلی به حقوق شهروند مجازی پرداخته است و در مقاله به بررسی کرده‌اند که شهروند مجازی یا الکترونیک نیز دارای حقوق و تکالیفی است که برای برقراری نظم در جامعه ناگزیر از رعایت آن است. شاید برخی ماهیت نامعین و هویت مجهول برخی کاربران را دلیلی برای عدم رعایت حقوق شهروندی در فضای مجازی و مجاز به هرگونه تعدی، تعرض و تخلفی بدانند. باید یادآور شد که در دهه اخیر، هویت مجازی شاید به روشنی هویت حقیقی افراد نبوده است اما به واسطه رشد شبکه‌های اجتماعی و انتقال تعاملات فردی در شبکه‌های گروهی یا ابزارهای چندرسانه‌ای برخط، موجب شد تا افراد به مرور به سمت بازنمایی حقیقی خود بر مبنای حدود در دنیای واقعی سوق یابند و خود را همانند دنیای واقعی با عناصر هویتی مشخص و هم‌سو با خود واقعی‌شان تعریف کنند. در این نوشتار به بررسی حقوق شهروندی در فضای مجازی می‌پردازیم و سعی در برطرف نمودن چالش‌های پیش رو در این زمینه می‌نمائیم.

تحلیل ماده ۱۴ و ۱۵

موضوع جرم

موضوع رفتارهای مجرمانه ماده چهارده و پانزده ق.ج.ر. محتویات مستهجن و مبتذل است. برای نمونه موضوع رفتار مجرمانه انتشار، توزیع یا تکثیر، محتویات مستهجن است.

بر اساس تبصره چهارم این ماده «محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیر واقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است. بر اساس تبصره یک نیز ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود. محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه باشد.

مرتکب

متن ماده اشاره به «هر کس» دارد، بدون اینکه شرط خاصی درباره مرتکب داشته باشد. بنابراین هر کس با داشتن شرایط عمومی، مرتکب جرائم موضوع این ماده شود، مجرم شناخته می‌شود (شکری، ۱۳۸۲: ۵).

رفتار مجرمانه

رفتارهای مجرمانه موضوع ماده چهارده عبارت‌اند از انتشار، توزیع، معامله، تولید، ذخیره یا نگهداری. انتشار عبارت از این است که مرتکب اقدام به پراکنده کردن یا پخش محتویات مستهجن نماید. در تفاوت میان انتشار و توزیع نیز باید گفت انتشار ممکن است شامل چاپ، کپی و به عبارتی تکثیر و پخش محصول شود، اما توزیع تنها شامل پخش محصول‌های تولید شده است. یعنی در توزیع، مرتکب دخالتی در تولید محصول ندارد. برای نمونه الف کتاب حاوی محتویات مستهجن را تایپ و سپس میان مردم پخش می‌کند چنین عملی منتشر کردن است، اما اگر الف اقدام به پخش کتاب‌های چاپ‌شده نماید، مرتکب توزیع شده است. معامله محتویات مستهجن عبارت است از خرید و فروش یا انتقال عرفی - و نه قانونی - مالکیت آن به دیگری. تولید محتویات مستهجن عبارت است از اینکه مرتکب از ابتدا اقدام به ساخت چیزی نماید که دارای محتویات مستهجن است. برای نمونه تألیف کتابی با محتویات مستهجن تولید و چاپ و پخش آن مشمول انتشار و توزیع می‌گردد. ذخیره محتویات مستهجن اشاره به مواردی دارد که چنین محتویاتی بر روی سامانه‌های رایانه‌ای ذخیره می‌شود و چنانچه در غیر از سامانه‌های رایانه‌ای ذخیره شود، مشمول نگهداری می‌شود (توسلی، ۱۳۸۵: ۵۴).

وسیله ارتکاب جرم

بکار بردن سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده: مرتکب باید به وسیله سامانه رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل داده اقدام به انتشار، توزیع، معامله، تولید، ذخیره یا نگهداری نماید. واژه سیستم رایانه‌ای مرکب از واژه «سیستم» و «رایانه» می‌باشد. «سیستم» عبارت است از مجموعه عناصر و اجزای مرتبط به هم که در مجموعه یک هدف خاص را دنبال می‌کنند (جاویدنیا، ۱۳۸۷: ۵۲).

رایانه: نیز به ماشینی گفته می‌شود که دارای سه ویژگی باشد: ورودی ساخت یافته را بپذیرد؛ آن ورودی را بر اساس قوانین از پیش تعریف شده پردازش کند و نتایج محاسبات خود را به شکل خروجی ارائه دهد. نمونه روشن سیستم رایانه‌ای، ماشین حساب و رایانه‌های خانگی است. بند او ماده دو قانون تجارت الکترونیکی هم در تعریف سیستم رایانه‌ای مقرر می‌دارد هر نوع دستگاه یا مجموعه‌ای از دستگاه‌های متصل سخت افزاری - نرم افزاری است که از طریق اجرای برنامه‌های پردازش خودکار «داده پیام» عمل می‌کند.

سخت افزار: عبارت است از وسایل مربوط به عناصر اجزاء الکتریکی، برده‌ای الکترونیکی، دستگاه‌های جانبی و تجهیزاتی که یک سیستم کامپیوتری را شکل می‌دهند. به بیان ساده، به کلیه اجزای فیزیکی و قابل لمس کامپیوتر سخت افزار گفته می‌شود.

نرم افزار: برنامه‌های کامپیوتری و دستورهایی است که موجب فعال شدن سخت افزار می‌شود.

سیستم مخابراتی: به شبکه هدفمندی گفته می‌شود که در انتقال داده‌ها به کار می‌رود. سیستم‌های مخابراتی شامل سه جزء اصلی است: فرستنده که اطلاعات را گرفته و آن را به سیگنال تبدیل می‌کند؛ کانال مخابراتی که سیگنال را حمل می‌کند و گیرنده که سیگنال را دریافت نموده و آن را به اطلاعات قابل استفاده تبدیل می‌کند. برای نمونه، دکل رادیویی در ارسال‌های رادیویی، شامل یک رادیوی فرستنده، فضای آزاد به عنوان کانال مخابراتی و رادیوی گیرنده است. به گونه ساده، منظور از سامانه رایانه‌ای، وسیله یا مجموعه‌ای از وسایل و ابزار مرتبط و بهم پیوسته است که مطابق با یک برنامه،

پردازش اطلاعات را انجام می‌دهد و می‌تواند مصادیق متعددی را در بر گیرد. سامانه مخابراتی هم وسایل ارتباط از راه دور است (ترکی، ۱۳۸۹: ۱۲).

پیش از تعریف حامل‌های داده باید «داده» را تعریف نمود. بر اساس بند الف ماده دو قانون تجارت الکترونیکی «داده پیام هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود». بند ب ماده ۳۹ قانون نیز با این عبارت "دسترسی به حامل‌های داده از قبیل دیسک‌ها یا لوح‌های فشرده یا کارت‌های حافظه" به نمونه‌هایی از حامل داده اشاره می‌نماید.

بنابراین، هر چیزی که بتواند داده پیام را در خود ذخیره و آن را قابل حمل نماید، حامل داده نامیده می‌شود؛ و همانگونه که پیش‌تر نیز گفته شد، مطابق تبصره چهار ماده یاد شده محتویاتی که به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای، مخابراتی یا حامل‌های داده موضوع رفتار مجرمانه قرار می‌گیرند، باید مستهجن باشند.

بنابراین رفتارهای مجرمانه این ماده از جرائم مطلق شمرده می‌شوند (قدسی، ۱۳۸۹: ۱۲۲) زیرا صرف انجام آن‌ها، منجر به تحقق جرم می‌گردد. یعنی پس از انجام عنصر مادی، نیازی نیست در انتظار نتیجه‌ای از آن رفتارها باشیم خواه در عمل منتهی به نتیجه‌ای گردد یا نه. برای نمونه همین که مرتکب اقدام به ارسال یک پیامک مستهجن به طرف دیگر نماید، جرم محقق است هر چند به هر دلیلی، تلفن همراه آن طرف، پیامک را دریافت نکند.

همچنین صرف تولید محتویات مستهجن یا تکثیر یک لوح فشرده کافی است و نیازی نیست که مرتکب اقدام به دیدن یا فروش آن نماید. در خصوص معامله محتویات مستهجن باید گفت که صرف معامله شفاهی یا کتبی کفایت نمی‌کند. یعنی اگر الف و ب بر اساس قراردادی، صد عدد لوح فشرده با محتویات مستهجن معامله نمایند، بدون اینکه هیچ لوحی بین طرفین داد و ستد شود، جرم محقق نمی‌شود. بنابراین معاملات محتوی مستهجن اشاره به داد و ستد فیزیکی محتویات مستهجن دارد. یعنی رفتار مجرمانه طرفین باید دربردارنده داد و ستد محتویات مستهجن یا مبتذل باشد نه نتیجه حاصل از معامله.

عنصر معنوی

در خصوص عنصر معنوی رفتارهای مجرمانه موضوع ماده چهارده باید میان دو دسته از رفتارها تفاوت گذاشت. دسته اول جرائمی هستند که نیاز به سوء نیت خاص ندارند. این جرائم عبارت‌اند از ارسال، انتشار، توزیع و معامله محتویات مستهجن و مبتذل. دسته دوم جرائمی هستند که نیاز به سوء نیت خاص دارند. این جرائم عبارت‌اند از تولید، ذخیره یا نگهداری به قصد ارسال، انتشار یا تجارت. در خصوص جرائم دسته اول، مرتکب باید سوء نیت عام داشته باشد و بداند که محتویات موضوع رفتار وی مستهجن یا مبتذل است. بنابراین صرف قصد تولید، ارسال، توزیع، انتشار و معامله این محتویات با آگاهی از مستهجن یا مبتذل بودن آن برای تحقق جرم جزء عنصر معنوی مرتکب است. البته مرتکب باید بداند که وی در حال انجام این رفتارهای مجرمانه از طریق سیستم‌های رایانه‌ای، مخابراتی یا حامل‌های داده است. در جرائم دسته دوم، علاوه بر آگاهی‌های بالا، مرتکب باید سوء نیت خاص داشته باشد. این سوء نیت عبارت است از قصد ارسال، انتشار یا تجارت که سوء نیت خاص جرائم تولید، ذخیره یا نگهداری می‌باشد. بنابراین اگر شخصی بدون داشتن چنین قصدی اقدام به ذخیره کردن یا نگهداری محتویات مستهجن یا مبتذل نماید از قلمرو ماده چهارده خارج خواهد بود.

مصادیق جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی در فضای مجازی

انتشار محتوای مجرمانه

انتشار محتوای مجرمانه را شاید بتوان شایع‌ترین جرم رایانه‌ای در نظر گرفت که هر کس که در خانه رایانه‌ای متصل به اینترنت داشته باشد به راحتی می‌تواند عمق و گستره این جرم را دریابد. در فضای مجازی می‌توان محتوای مجرمانه را در قالب عکس‌ها، فیلم‌های مستهجن و غیر اخلاقی و مطالب ضد ارزشی و ضد فرهنگی، دروغ و توهین و افتراء، نشر اخبار غیر واقع علیه اشخاص، گروه‌ها و دولت‌ها و حتی مذاهب مشاهده کرد.

رابطه جرم با انتشار این نوع مطالب این است که غالباً بنا به آزادی بی حد و حصر در غرب و آنچه آن را جریان آزاد اطلاعات می‌دانند، سایت‌ها به راحتی به پخش این نوع

مسائل مبادرت می‌ورزند به گونه‌ای که بیش‌تر محتوای مجرمانه از این طریق منتشر می‌شود و انتقال تصاویر و اطلاعات از طریق شبکه‌های اطلاع‌رسانی مرز جغرافیایی نمی‌شناسد.

بر این اساس به طور آشکار حاکمیت ملی کشورهایی که خواهان بعضی مطالب ارسالی نیستند نقض می‌شود به عنوان مثال انتقال تصاویر و اطلاعات غیر قانونی فرامرزی همچنان به عنوان یکی از مشکلات لا ینحل اینترنت باقی مانده است. انتشار برخی اطلاعات و تصاویر ممکن است در کشوری غیر قانونی محسوب شود، ولی در کشور دیگر قانونی باشد. در این صورت حتی اگر ناشر آن نیز مشخص شود، امکان تعقیب قانونی وی در فراسوی مرزها بدون موافقت مراجع قانونی کشور محل اقامت ناشر وجود ندارد (بوزان باری، ۱۳۷۸: ۴۵).

در قانون، موادی را برای افشای فحشاء وضع شده است که در صورت ارتکاب به این عمل مجازاتی را برای آن معین نموده‌اند، مانند:

۱. اشاعه فحشا و منکرات (بند ۲ ماده ۶ قانون مطبوعات)

۲. تحریک، تشویق، ترغیب، تهدید یا دعوت به فساد و فحشا و ارتکاب جرایم منافی عفت یا انحراف جنسی (بند ب ماده ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای و ماده ۸۵۸ قانون مجازات اسلامی فعلی)

۳. انتشار، توزیع و معامله محتوای خلاف عفت عمومی (مبتذل و مستهجن) (بند ۲ ماده ۶ قانون مطبوعات و ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای)

۴. تحریک، تشویق، ترغیب، تهدید یا تطمیع افراد به دستیابی به محتویات مستهجن و مبتذل (ماده ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای)

۵. استفاده ابزاری از افراد (اعم از زن و مرد) در تصاویر و محتوا، تحقیر و توهین به جنس زن، تبلیغ تشریفات و تجملات نامشروع و غیر قانونی (بند ۱۰، ماده ۶ قانون مطبوعات).

در جامعه ایران انتشار مطالب و تصاویر خلاف عفت عمومی، علاوه بر منع قانونی، عقلی و اخلاقی دارای قبح شرعی نیز می‌باشد و طبق قانون مجازات اسلامی مجازات اشخاصی که مرتکب جرایم بالا شوند به حبس تعزیری و جزای نقدی از یک میلیون و

پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال و تا ۷۴ ضربه شلاق یا به یک یا دو مجازات مذکور محکوم خواهند شد.

قوادی

دومین جرمی که می‌توان جزو جرایم رایانه‌ای و از شایع‌ترین آن‌ها دانست قوادی می‌باشد. از جمله گناهانی است که شارع مقدس برای آن حد تازیانه (۷۵ ضربه) مشخص نموده است «قیادت» می‌باشد. طبق تعریفی که در کتاب «لمعه» و شرح آن آمده است: «قیادت عبارت است از اینکه کسی، دو فاعل عمل فحشا مانند زنا، لواط و مساحقه را به هم برساند و میان آن دو وساطت نماید.

از زبان فقها و از جمله شیخ مفید، شیخ طوسی، سید مرتضی و امام خمینی (ره) استفاده می‌شود که قیادت جمع کردن و دلالی گناه فحشا بین مردان و زنان یا بین مردان و مردان و نوجوانان (پسرپچه‌ها) است. ولی در مورد جمع دیگری از اصحاب امامیه از جمله ابن حمزه، ابن زهره، ابوالصلاح حلبی، قطب الدین البیهقی، شهید اول و ثانی، سید طباطبایی و مرحوم خوئی استفاده می‌شود. بلکه تصریح در کلامشان است که دلالی بین مردان و زنان برای زنا، مردان و مردان و پسرپچه‌ها برای لواط و بین زنان و زنان برای سحق را نیز شامل می‌شود (علی آبادی، ۱۳۸۵: ۲).

قانون مجازات اسلامی فعلی نیز که بر اساس نظر مشهور فقهاء تنظیم شده، در ماده ۲۴۰ قوادی را چنین تعریف کرده است: «قوادی عبارت از به هم رساندن دو نفر یا چند نفر برای زنا یا لواط است». حال با توجه آشنایی مختصر از قوادی، قیادت به وسیله رایانه و اینترنت، چگونه محقق می‌شود. آیا ارائه آدرس و شناساندن طرف در صدق قیادت کافی است، یا آنکه علاوه بر آن باید آن دو را به یکدیگر آشنا سازد، یا آنکه بالاتر از آن مقدمات اجتماع آن‌ها را فراهم کند و یا بالاتر موفق به جمع آن دو شود و یا اینکه نه، هیچ کدام از آن‌ها کافی نیست، بلکه تحقق زنا و لواط شرط است؟

دامنه جرم قوادی در حالت سنتی خود محدود به دو یا چند نفر می‌شد، در حالی که قوادی از طریق رایانه با یک دنیا سر و کار دارد و مجرم می‌تواند ابتدا توسط داده‌های مستهجن و غیر اخلاقی، افکار افراد را تحت تأثیر قرار دهد و سپس در موقع مناسب

هدف نهایی خود را اجرا نماید. پس در پاسخ به این سؤال که آیا قوادی توسط رایانه هم صورت می‌پذیرد یا خیر؟ باید اذعان داشت: بله، برای هر کسی که کمی با رایانه و اینترنت آشنایی داشته باشد، قوادی با رایانه نه تنها ممکن، بلکه بسیار سهل و بی درد سر است.

توسعه روز افزون کاربرد علوم فناوری و اطلاعات و استفاده فراگیر شخصیت‌های حقیقی و حقوقی از گستره آن و همچنین توسعه همه جانبه ارتباطات، شبکه‌های مختلف، اینترنت و... در تمام جوامع و تأثیر آن در روابط اجتماعی باعث شده است که تهدیدهایی علیه روابط و مناسبت‌ها وجود داشته باشد و به نحوی که امروزه یکی از مهم‌ترین چالش‌های جوامع به ویژه خانواده‌ها، عدم توجه و آگاهی به حقوق و تکالیف قانونی است.

در قوانین ملی و بین‌المللی مربوط به جرایم رایانه‌ای به صراحت یا ضمنی به این جرم اشاره‌ای نشده است، در حالی که با پیشرفت جوامع و دسترسی همگان به ابزارها و امکانات گوناگون به ویژه فن آوری ارتباطات، قوادی که در قدیم به صورت یک جرم ساده و جزئی بود، امروزه به یک بحران بزرگ اجتماعی تبدیل شده و در سایه همین امکانات و گستردگی جوامع است که اکنون قوادی را در شکل قاچاق انسان به صورت سازمان یافته حتی در عرصه بین‌المللی ملاحظه می‌کنیم.

از ماده سوم پروتکل الحاقی به کنواسیون پالرمو سال ۲۰۰۰ که در مقام بیان تعریف قاچاق اشخاص است تا حدودی می‌توان قوادی را استنباط کرد: بهره‌کشی جنسی در این ماده اطلاق دارد و شامل هر نوع بهره‌کشی از جمله زنا، لواط و... می‌باشد.

با توجه مباحث مطروحه مرتبط می‌توان فهمید که جرم قوادی میان کسانی که هر طرف بنا بر خواسته قلبی خود به چنین عملی اقدام می‌نمایند، با کسانی که حداقل یک طرف با فریب و ترغیب و تطمیع به این کار مبادرت می‌نماید، یکسان نیست و قانونگذار می‌بایست در تعیین مجازات میان این دو تفاوت قایل می‌شد.

خلاً دیگر قانون جرایم رایانه‌ای این است که اشاره‌ای به روابط نامشروع توسط رایانه نکرده است، در حالی که مجرمان به کمک رایانه و اینترنت قادر به برقراری رابطه ناسالم و نامشروع با افرادی در دورترین نقاط دنیا می‌باشند. البته ممکن است که قانونگذار

بخواهد این جرم را در لوای قوانین سنتی بررسی کند و نوع وسیله را در کیفیت آن دخیل نداند. این برداشت به نظر بی اشکال است چون کیفیت روابط نامشروع در رایانه از نوع سنتی فراتر نمی‌رود و می‌توان آن را با قانون سابق سنجید (جاوید نیا، ۱۳۸۷: ۴۷).

پورنوگرافی

پورنوگرافی از کلمات یونانی *Graphiy* و *Porno* گرفته شده است و در لغت به معنای هرزه نگاری و نوشتن موارد مستهجن است (پورنو: فاحشه؛ گرافی: نگاشتن). در فرهنگ جدید اکسفورد (Axford, ۲۰۰۰: ۹۸۱) پورنوگرافی به این صورت تعریف شده است: «مواد و موضوعاتی که شامل توصیف صریح یا نمایش ارگان‌های جنسی یا فعالیت آن‌ها به منظور تحریک جنسی است؛ این امر، غیر از احساسات زیباشناختی یا عواطف است». در فرهنگ لغات پنهان (گزارش روزنامه لوموند از نخستین فرهنگ پورنوگرافی در فرانسه) آمده است: «پورنوگرافی در سده‌های هجدهم و نوزدهم میلادی، به پژوهش‌ها و نوشته‌هایی درباره فاحشه‌گری گفته می‌شد؛ اما به طور کلی، به هر نوع نمایش اعمال جنسی به روش فنی و هنری گفته می‌شود؛ نشان‌دادنی که همواره متوجه یک جمع مخاطب خواهد بود و در بسیاری موارد هدف از آن برانگیختن شور جنسی است». در فرهنگ حقوقی بلک نیز آمده است: «نمایش محتوای فعالیت جنسی یا رفتار شهوانی (همچون نوشته‌ها، عکس‌ها و فیلم‌ها) به قصد تحریک انگیزه‌های شهوانی» (Pempek, 2009: 213). در واقع، می‌توان گفت پورنوگرافی هرگونه نوشته، فیلم، تصویر و مطلب مربوط به امور جنسی است که هیچ‌گونه ارزش ادبی، هنری، سیاسی و علمی ندارد؛ به عبارت دیگر، هرزه‌نگاری به معنای مطالبی است که از لحاظ جنسی آشکارند و عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شوند. قوانین ملی و بین‌المللی و حتی نوشته‌های حقوقی، بیش‌ترین حمایت خود را متوجه پورنوگرافی کودکان کرده‌اند. در پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک، فروش، فحشا و پورنوگرافی کودک، مصوب ۵ می ۲۰۰۰ که مفتوح برای امضا، الحاق و پذیرش بوده و از ۸ ژانویه ۲۰۰۲ هم قدرت اجرایی یافته است، الحاق و پذیرش بوده و از ۸ ژانویه ۲۰۰۲ هم قدرت اجرایی یافته است پورنوگرافی کودک به این صورت تعریف

شده است: «هرگونه نمایش، به هر طریق و وسیله، از کودک تحریک و تشویق شده به فعالیت‌های جنسی صریح، واقعی یا شبیه سازی شده یا هرگونه نمایش قسمت‌های جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی؛ گروه تخصصی اینترپل در جرایم علیه کودکان تعریف ذیل را ارائه داده است: «پورنوگرافی کودک نتیجه استثمار جنسی یا سوء استفاده از کودک است و آن را می‌توان هر ابزار ترسیم کننده یا تشریح کننده استثمار جنسی تعریف کرد؛ از جمله در موارد و مطالب نوشتاری یا شنیداری که بر ارگان‌ها یا رفتار جنسی کودک تمرکز دارند» (Katz, ۲۰۰۶: ۱۶).

قوانین مربوط به پورنوگرافی در فضای مجازی

در سطح بین‌المللی

در مورد پورنوگرافی در فضای مجازی، تا قبل از تصویب کنوانسیون جرایم سایبر قانونی وجود نداشت؛ ولی با تصویب این کنوانسیون در سال ۲۰۰۱، ماده ۹ به جرایم مرتبط با هرزه نگاری کودکان (بیگی، ۱۳۸۴: ۲۳۶) اختصاص یافت در مورد پورنوگرافی بزرگسالان هنوز سندی بین‌المللی وجود ندارد.

ماده ۹ کنوانسیون مزبور مقرر می‌دارد:

هر یک از اعضا باید به گونه‌ای اقدام به وضع قوانین و مقررات نماید که در صورت لزوم، بر اساس حقوق داخلی خود، هرگونه اقدامات عمدی و غیر حق زیر را جرم‌انگاری نماید:

- الف) تولید هرزه نگاری کودکان به قصد انتشار از راه سیستم رایانه‌ای
- ب) ارائه یا در دسترس قرار دادن هرزه نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای
- ج) پخش یا انتشار هرزه نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای
- د) تهیه هرزه نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای برای خود یا دیگری
- ه) در اختیار داشتن هرزه نگاری کودکان روی سیستم رایانه‌ای یا رسانه ذخیره ساز داده رایانه‌ای

برای تحقق اهداف مندرج در بند ۱، واژه «هرزه نگاری کودکان» شامل موضوعات مستهجنی می‌شود که به صورت تصویری و به طریق زیر نمایش داده می‌شود:

الف) کودکی که به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است
ب) شخصی که به عنوان یک کودک ظاهر می‌شود و به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است

ج) تصاویر واقعی که نشان می‌دهد یک صغیر به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است. برای تحقق اهداف بند ۲، واژه کودک شامل تمام افراد زیر هجده سال است. بر اساس کنوانسیون جرایم سایبر، کشور عضو مورد نظر می‌تواند محدودیت سنی کم‌تری را مقرر دارد که البته نباید از شانزده سال کم‌تر باشد.

در سطح داخلی

در قوانین داخلی ایران، اصطلاحی به نام پورنوگرافی وجود ندارد؛ ولی قوانینی وجود دارد که با توجه به آن‌ها می‌توان گفت پورنوگرافی در ایران جرم است (البته بدون اینکه به فضای مجازی محدود شده باشد). از جمله قوانین مزبور، قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌کنند (مصوب ۱۳۷۲ و اصلاحیه ۱۳۸۶/۱۰/۱۹) و قانون مجازات اسلامی است که به جرم انگاری تهیه و توزیع تصویرها و فیلم‌های پورنو پرداخته‌اند. ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌کنند بیان می‌دارد: «عوامل تولید، توزیع، تکثیر و دارندگان آثار سمعی و بصری غیر مجاز، اعم از اینکه مجوز فعالیت از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی داشته و یا بدون مجوز باشند، با توجه به محتوای اثر، حسب مورد علاوه بر ابطال مجوز، به یکی از مجازات‌های مشروحه ذیل محکوم خواهند شد (بشپریه، ۱۳۷۹: ۱۲):

الف) عوامل اصلی تکثیر و توزیع عمده آثار سمعی و بصری مستهجن، در مرتبه اول به یک تا سه سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و یکصد میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) جریمه نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت هفت سال و در صورت تکرار، به دو تا پنج سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و دویست میلیون ریال (۲۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) جزای نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت ده سال

محکوم می‌شوند. چنانچه عوامل فوق الذکر یا افراد ذیل از مصادیق مفسد فی الارض شناخته شوند، به مجازات آن محکوم می‌گردند:

۱. تولیدکنندگان آثار مستهجن با عنف و اکراه

۲. تولیدکنندگان آثار مستهجن برای سوء استفاده جنسی از دیگران

۳. عوامل اصلی در تولید آثار مستهجن

تبصره ۱- عوامل اصلی تولید آثار سمعی و بصری عبارت‌اند از تهیه‌کننده (سرمايه گذار)، کارگردان، فیلمبردار و بازیگران نقش‌های اصلی.

تبصره ۲- تعداد نوار یا لوح فشرده و مانند آن، بیش از «ده نسخه» به عنوان "عمده" تلقی می‌گردد.

تبصره ۳- سایر عوامل تولید، تکثیر و توزیع موضوع بند

الف) چنانچه از مصادیق افساد فی الارض نباشند به مجازات شلاق از سی تا هفتاد و چهار ضربه و جزای نقدی از ده میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال) تا پنجاه میلیون ریال (۵۰۰۰۰۰۰۰ ریال) و محرومیت اجتماعی از دو تا پنج سال محکوم می‌شوند.

تبصره ۴- تکثیر و توزیع‌کنندگان آثار سمعی و بصری کم‌تر از ده نسخه، حسب مورد به جریمه نقدی از یک میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال) تا ده میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال) و سی تا هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم خواهند شد.

تبصره ۵- آثار سمعی و بصری (مستهجن) به آثاری گفته می‌شود که محتوای آن‌ها نمایش برهنگی زن و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.

تبصره ۶- چنانچه تولید، تکثیر، توزیع و یا داشتن آثار مستهجن از مصادیق افساد فی الارض نباشد، مجازات مفسد فی الارض ندارد.

ب) تهیه، توزیع و تکثیرکنندگان نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده شو و نمایش‌های مبتذل چنانچه از مصادیق افساد فی الارض نباشند، در مرتبه اول به سه ماه تا یک سال حبس و یا دو میلیون ریال (۲۰۰۰۰۰۰۰ ریال) تا ده میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) جزای نقدی و در مرتبه دوم به تحمل یک سال تا سه سال حبس و یا پنج میلیون ریال (۵۰۰۰۰۰۰۰ ریال) تا سی میلیون ریال (۳۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) جزای نقدی و در

صورت تکرار، به سه تا ده سال حبس و یا ده میلیون ریال (۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) تا پنجاه میلیون ریال (۵۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) جزای نقدی و ضبط کلیه تجهیزات مربوطه، بنا به مراتب به عنوان تعزیر محکوم می‌شوند.

تبصره ۱- آثار سمعی و بصری (مبتذل) به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه بوده و مضمون مخالف شریعت و اخلاق اسلامی را تبلیغ و نتیجه‌گیری کند.

تبصره ۲- دارندگان نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده مستهجن و مبتذل موضوع این قانون، به جزای نقدی از پانصد هزار ریال (۵۰۰۰۰۰۰ ریال) تا پنج میلیون ریال (۵۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال) و نیز ضبط تجهیزات محکوم می‌شوند و نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده مکشوفه امحاء می‌گردد.

تبصره ۳- استفاده از صغار برای نگهداری، نمایش، عرضه، فروش و تکثیر نوارها و لوح‌های فشرده غیر مجاز موضوع این قانون، موجب اعمال حداکثر مجازات‌های مقرر برای عامل خواهد بود.

همچنین ماده ۶۳۹، ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی به پورنوگرافی نیز اشاره کرده است.

افزون بر موارد پیش‌گفته، پورنوگرافی ممکن است از مصادیق مواد ۲ و ۳ و ۴ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (مصوب ۱۳۸۱) نیز باشد. مواردی که مطرح شد، درباره هرزه نگاری یا پورنوگرافی در فضای فیزیکی بود. تا قبل از تصویب قانون جرایم رایانه‌ای، قوانین مذکور می‌توانست پورنوگرافی رایانه‌ای را تا حدی پوشش دهد، ولی خوشبختانه قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ تصویب شد و ماده ۱۴ این قانون تحت عنوان جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی، بدون ذکر عنوان پورنوگرافی، به پورنوگرافی یا هرزه نگاری رایانه‌ای اختصاص یافت. البته نکته حائز اهمیت این است که قانون جرایم رایانه‌ای در مورد پورنوگرافی کودکان سخنی به میان نیاورده است؛ یعنی تفاوتی میان بزه‌دیدگی افراد قائل نشده است؛ این در حالی است که قوانین و مقررات بین‌المللی و همچنین قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌کنند در مورد بزه دیدگی کودکان در پورنوگرافی شدت عمل نشان داده‌اند

که بهتر بود قانون جرایم رایانه‌ای چنین موضوعی را پیش‌بینی می‌کرد. در پایان یادآور می‌شود بر اساس مواد ۲۶ و ۲۷ قانون در صورتی که مرتکب از اشخاص مندرج در بند الف ماده ۲۶ باشد یا جرم در سطح گسترده و یا سازمان‌یافته ارتکاب یابد، مجازات مرتکب تشدید می‌شود و در صورت تکرار جرم، دادگاه می‌تواند طبق ماده ۲۷، مجازات تکمیلی نیز در نظر بگیرد (علی دوست، ۱۳۸۸: ۵۶).

راهکارهای پیشگیری از جرایم رایانه‌ای با محوریت قرآن

در فرهنگ دینی، اسلام به ما توصیه می‌کند، روابط دختر و پسر در حد ضرورت باشد و فرد روح و ذهن خود را از این گونه امور آزاد گرداند؛ هنگامی هم که فرد به سن بلوغ می‌رسد (بن‌شاب، ۱۳۸۴: ۲۵۴)، با مشورت بزرگان و خانواده، مقدمات امر مقدس ازدواج را فراهم ساخته، و محبت‌های صادقانه خویش را در کانون گرم خانواده بارور سازد و بقیه ذهن خویش را از شهوات منصرف و به کارهای عقلایی و شرعی مشغول شود (بیگی، ۱۳۸۴: ۴۵).

علت اینکه چرا اینقدر در مورد این مسائل سفارش شده، این است که یکی از غرایز قوی در انسان شهوات جنسی است که اگر طغیان و سرکشی کند، کنترل آن ناممکن یا مشکل خواهد بود. بروز و ظهور و غلبه غریزه شهوانی هم در انسان به صورت پلکانی و تدریجی می‌باشد و به تعبیر قرآن کریم شیطان از طریق سیاست گام به گام به هدف خودش می‌رسد. بر اساس مبانی دینی، انسان موجودی دارای ابعاد سه‌گانه تفکر و اندیشه؛ عواطف و احساسات و رفتار و اعمال است و از دیدگاه اسلام نیازهای افراد باید در این حوزه‌های سه‌گانه برآورده شود: شیوه آموزش مدار، شیوه عاطفی مدار و شیوه کنترل مدار (پرویزی، ۱۳۸۱: ۳۲).

شیوه آموزش مدار

لازم است که افراد اهتمام جدی به فراگیری علم و کسب معرفت و شناخت داشته باشد. پیامبر گرامی اسلام (ص) برای مسأله تعلیم و تعلم ارزش فراوانی قائل بوده‌اند و

فرموده‌اند: «ولکن بالتعلیم ارسلت»: «من برای تعلیم فرستاده شده‌ام» (تعلیم و تربیت در اسلام: ۵۳).

قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ (جمعه/۲)

«اوست خدایی که از میان مردمی بی کتاب، پیامبری برای خود از خودشان مبعوث کرد تا آیاتش را بر آنها بخواند و آنها را پاکیزه سازد و کتاب و حکمت به آنها بیاموزد»

همچنین دین مبین اسلام یکی از معیارهای ارزش‌گذاری انسان را علم می‌داند و می‌فرماید:

﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (زمر/۹)

«بگو آیا کسانی که می‌دانند با کسانی که نمی‌دانند، برابرند؟!»

بنابراین اسلام برای مسأله تعلیم و تربیت افراد اهمیت و ارزش فوق‌العاده‌ای قائل است و افراد را نسبت به فراگیری آن تشویق و تحریص نموده و برای کسب علم و معرفت از جهت زمان، مکان و نوع علم محدودیتی قائل نشده است. هرچند باید توجه داشت که در امر تعلیم، باید بهترین شیوه، برای بیان بهترین موضوعات و مطالب مورد نیاز کودک و نوجوان و نیز برای شکل ذهنی افکار درست و عواطف و احساسات متعادل و رفتار و اعمال صحیح در او انتخاب شود (محسنی، ۱۳۸۲: ۱۴).

بنابراین آگاه نمودن فرزندان به آثار مثبت عمل صالح و بهنجار و پیامدهای منفی دنیوی و آثار غیر قابل جبران اخروی عمل نابهنجار، گرچه لازم و ضروری است اما نمی‌تواند به تنهایی فرد را در مقابل انحرافات اجتماعی مصون بدارد، بلکه لازم است که به دیگر ابعاد وجودی انسان توجه شود تا این تعلیم و فراگیری، در سازندگی فرد مؤثر باشد و فرد از یک شخصیت بهنجار برخوردار شود (توانمندی خانواده در پیشگیری انحرافات اجتماعی: ۲۰).

شیوه عاطفی مدار

اگر فرد از شناخت لازم و کافی برخوردار باشد، اما از جهت عواطف و احساسات، ارضا نشده باشد، مثلاً دچار کمبود محبت والدین باشد، همین مسأله می‌تواند زمینه انحراف وی را فراهم نماید. از این رو در اسلام نسبت به محبت و مهرورزی به کودکان بسیار سفارش شده است. به طوری که پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: «احبوا الصبیان وارحموهم واذا وعدتموهم شیئاً ففوا لهم» (وسائل الشیعه: ۴۸۳): «به کودکان خود محبت کنید و نسبت به آن‌ها مهربان باشید و هنگامی که به آن‌ها وعده دادید، به وعده خویش عمل کنید». همچنین امام صادق (ع) می‌فرماید: «اکثروا من قبله اولادکم فان لکم لکل قبله درجه» (همان): «کودکان خود را زیاد ببوسید، زیرا هر بوسه شما درجه‌ای (پاداشی) دارد».

بدین ترتیب برخورد اعضای خانواده با یکدیگر و خصوصاً برخورد والدین با فرزندان باید برخوردی عاطفی و با مهر و محبت باشد، و با توجه به این نکته است که در برخی از کلمات معصومین علیهم السلام سفارش شده است که رفتار با کودکان باید با رفتار بزرگسالان متفاوت باشد. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «من کان عنده صبی فلیتصاب له» (همان: ۴۸۶): «کسی که کودکی پیش اوست، باید در برخورد با او، کودکانه رفتار کند». حضرت علی (ع) هم می‌فرماید: «کسی که فرزندی دارد، برای تربیت او، باید خود را هم سطح او سازد و کودکی کند».

با وجود اینکه محبت از سوی اعضای خانواده می‌تواند نقش بسزایی در پیشگیری از انحرافات اجتماعی افراد خانواده داشته باشد، اما باید توجه داشت همانگونه که کمبود محبت می‌تواند زمینه انحراف اعضای خانواده را فراهم کند، زیاده روی و افراط در محبت نیز می‌تواند پیامدهای نامطلوبی داشته باشد.

بنابراین محبت باید عاقلانه، منطقی و در حد اعتدال باشد تا مصلحت فرد را تأمین نماید و او را با ارزش‌های مطلوب هم‌نوا سازد. گاه از سوی برخی والدین ناآگاه و ناآشنا محبت به فرزند به معنای فراهم کردن تمام خواسته‌های فرزند تعریف می‌شود و هرچه را که او ناخوش دارد، حتی اگر به صلاح او باشد، از او دریغ می‌کند. صورت دیگر این است

که محبت شکل منطقی به خود گیرد و آنچه مصلحت فرزند ایجاب می‌کند، در اختیار او قرار می‌دهد، گرچه ممکن است مورد خوشایند او نباشد.

در دیدگاه تربیتی اسلام، روش تنبیه و تأدیب، زندان، تبعید، قطع عضو، تعزیر و یا تنبیه‌های غیر بدنی مانند وعده به عذاب‌های غیر قابل جبران اخروی و یا پرداخت جریمه و دیه به عنوان یک ابزار تربیتی پذیرفته شده و استفاده از آن در مواردی مفید و لازم شمرده است (اسلام و تعلیم و تربیت: ۴۵۴).

پس در دین اسلام، هم از ابزار تشویق و هم از ابزار تنبیه و هم از تبشیر و هم از انذار برای تربیت افراد کمک گرفته شده است. در نتیجه اولیاء در امر تربیت، می‌توانند در موارد لزوم از برخی تنبیه‌ها مانند قهر کوتاه مدت، محرومیت از برخی امور مطلوب و... استفاده کنند که البته تشخیص موارد لازم و تنبیه متناسب، کار دشوار و حساسی می‌باشد (توانمندی خانواده در پیشگیری از انحرافات اجتماعی: ۲۷).

شیوه کنترل مدار

یکی دیگر از ابعاد وجودی انسان، رفتار یا کنش است. رفتار در یک معنای عام، شامل همه حرکات و سکنات فرد است. دین، برای بهنجار کردن رفتار انسان‌ها، محدودیت‌هایی را در نظر گرفته و در قالب احکام پنج‌گانه (واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح) قواعد این رفتارها را تعیین کرده است.

بنابراین گرچه دین اسلام به جهت در نظر گرفتن دیگر ابعاد وجودی انسان، وجود تعلیم و آموزش را لازم می‌داند و ارضای درست عواطف و احساسات انسانی را از طریق ایجاد روابط عاطفی ضروری می‌شمارد، اما هیچ‌گاه نگرش تک بعدی به انسان ندارد، از این رو نظارت و کنترل را نیز برای رفتار انسان لازم دانسته و دامنه کنترل را بسیار توسعه داده و از بهترین داده و از بهترین و بیش‌ترین ابزارها استفاده کرده است؛ به طوری که خداوند را ناظر به تمام اعمال و رفتار انسان‌ها می‌داند و هیچ عملی را از حیثه علم او خارج نمی‌داند. قرآن کریم می‌فرماید:

﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (حدید/۴)

«هر کجا باشید او با شماست و خداوند به هر چه انجام می‌دهید، بیناست»

بر این اساس، این جمله مشهور معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (ره) برگرفته از آیه فوق الذکر است که می‌فرمایند: «عالم محضر خداست، در محضر خدا معصیت نکنید» (ر.ک: صحیفه نور، ج ۱۱: ۸۲). در راستای نظارت خداوند، بخشی از نظارت متوجه حاکمان و دولتمردان قرار گرفته است تا هم دامن خود را از رفتارهای نادرست نگاه دارند و هم دیگران را از رفتارهای ناشایست و ناصواب بر حذر دارند (محمدی، ۱۳۹۰: ۳۲). توصیه‌های امام علی (ع) در نهج البلاغه به ویژه در نامه‌های حضرت به مسئولین و استانداران خویش مشاهده می‌شود.

بخش دیگر این نظارت و کنترل متوجه آحاد مردم در رابطه با دیگران، معطوف به اعضای خانواده و والدین است تا جایی که وقتی این آیه نازل شد:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ (تحریم/۶)

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده خود را از آتش جهنم

بازدارید»

جابر بن عبد الله انصاری از پیامبر گرامی اسلام (ص) پرسیدند: یا رسول الله! ما به وظیفه خود واقفیم که باید با انجام واجبات و ترک محرمات، خود را از آتش جهنم نگه داریم، ولی نمی‌دانیم که چگونه اهل بیت خود را از عذاب باز داریم؟ پیامبر (ص) فرمودند: با سه وظیفه‌ای که برای شما مشخص می‌کنم: دعوت به خیر؛ امر به معروف؛ نهی از منکر. یعنی پدر نسبت به فرزندان و همسر و مادر نسبت به همسر و فرزندان خویش دعوت به خیر داشته باشد و آن‌ها را به انجام کارهای خوب و شایسته عادت دهند که این امر می‌تواند در پیشگیری اعضای خانواده از انحراف تأثیر شایانی داشته باشد (Adrian, ۲۰۰۸: ۱۲۳).

این روایت نشان می‌دهد که مسأله امر به معروف و نهی از منکر به عنوان دو ابزار اساسی کنترل، از مسأله دعوت به خیر متمایز است و والدین وظیفه دارند که علاوه بر دعوت به کار خیر و ارشاد به آن، در مواردی هم با جدیت و قاطعیت بیش‌تری فرزندان را به سمت انجام کارهای خوب سوق داده و مانع انجام رفتارهای انحرافی او شوند.

بنابراین از جمله وظایف والدین در امر پیشگیری این است که بر اعمال و رفتار فرزندان نظارت داشته، و آن‌ها را برای رفتن به مجالس و مراسم مذهبی تشویق و ترغیب

نمایند و از رفتن به محیط‌های آلوده و ارتباط با افراد منحرف و بزهکار بر حذر دارند (قاسمی روشن، ۱۳۸۱ش: ۲۹) زیرا نقش تخریبی ارتباط با این دسته از افراد و حضور در مجالس آن‌ها به قدری است که حضرت علی(ع) در این ارتباط می‌فرماید: «مجالسه اهل الهوی منساة للایمان ومحضرة للشیطان» (نهج البلاغه، خطبه ۸۵: ۹۹): «همنشینی با هوا پرستان ایمان را به دست فراموشی می‌سپارد و شیطان را حاضر می‌کند». بنابراین دین اسلام با توجه به ابعاد مختلف نفس انسان، دستور العمل جامعی را تنظیم نموده است تا به نیازهای انسان در تمامی این ابعاد پاسخ گوید و از این طریق بر روشنایی عقل و خرد انسان بیفزاید، عواطف و احساسات انسان را در حد معقول سیراب کند و هم رفتار و عمل بهنجار را در فرد بروز دهد. بدین ترتیب انسان می‌تواند با انجام تعالیم دینی به نتیجه‌ای مطلوب در امر پیشگیری از انحرافات اجتماعی دست یابد (توانمندی خانواده در پیشگیری از انحرافات اجتماعی: ۳۰).

شیوه قدرت مدار

شیوه قدرت مدار که بر استفاده بی قید و شرط از عنصر قدرت تأکید می‌کند، در امر پیشگیری می‌تواند نتیجه معکوسی به همراه داشته باشد؛ از این رو استفاده بی قید و شرط از ابزار قدرت و خشونت، مورد قبول اسلام نمی‌باشد.

حضرت علی(ع) در این رابطه می‌فرماید: «لا تقسروا اولادکم علی آدابکم فإنهم مخلوقون لزمان غیر زمانکم» (شرح نهج البلاغه: ۲۶۷): «آداب و رسوم زمان خود را با فشار و زور به فرزندان خویش تحمیل نکنید، زیرا آنان برای زمانی غیر زمان شما آفریده شده‌اند». بدون تردید مقصود حضرت این نیست که آداب و سنن و هنجارهای خود را به فرزندان منتقل نکرده و آن‌ها را با فرهنگ خود آشنا نکنید، زیرا در آن صورت، هیچ هنجاری در جامعه باقی نمی‌ماند و نسل‌های بعدی، انسان‌های بی هویتی خواهند شد؛ بلکه حضرت می‌خواهند این موضوع مهم را گوشزد کنند که استفاده از فشار و زور آثار نامطلوبی را در پی دارد و افراد را به راه ناصواب می‌کشاند (بشیریه، ۱۳۷۹: ۱۳).

به علاوه استفاده از ابزار زور و قدرت در تربیت فرزندان و بروز رفتار مقتدرانه در ارتباط با اعضای خانواده، جهت پیشگیری از انحراف آنان، به دلیل اظهار توقعی فراتر از

توان و ظرفیت آن‌ها در بعضی موارد، فرد را در مقابل کارهای مقدر هم، بی تفاوت و بدون انگیزه نموده و زمینه طغیان او را فراهم می‌کند. چنانکه پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: «رحم الله من اعان ولده علی بره، قال قلت کیف یعینه علی بره؟ قال یقبل میسوره ویتجاوز عن معسوره ولا یرهقه ولا یخرق به» (کافی: ۵۰). خدا رحمت کند کسی را که در نیکو کاری و نیکی به فرزندش کمک کند، سؤال شد چگونه می‌تواند در این موارد کمک کند؟ فرمود: آنچه در توانایی کودک است، از او بپذیرد و آنچه انجام دادنش برای کودک فرسا می‌باشد، از او نخواهد و او را به گناه و طغیان و کارهای احمقانه وادار نکند.

بنابراین لازم است که به جای استفاده از قدرت و تحکم، از ابزار عواطف و احساسات استفاده نمود، زیرا ابزار عواطف و احساسات از سوی مادر در نخستین روزهای زندگی کودک، نقش مؤثری در سلامت روانی و جسمانی کودک ایفا می‌کند. به طوری که مطابق تحقیقات *ولف و اشپیتز*، در صورتی که کودک به طور مستمر، عشق و علاقه مادر را دریافت نکند، حتی واکنش‌های بسیار طبیعی عاطفی نیز به موقع بروز نمی‌کند.

نتیجه بحث

شیوع جرایم رایانه‌ای در حوزه‌های مختلف اجتماعی موجب بروز آسیب‌ها و خسارات متعددی در جامعه می‌گردد. از مهم‌ترین آسیب‌های وارد بر فرد و جامعه از بین بردن مبانی و اصول اخلاقی و نظام اجتماعی بوده که خسارات زیادی به نظام‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی جامعه وارد می‌آورد. هرچه بیش‌تر فناوری رایانه‌ای توسعه یابد جرایم رایانه‌ای مرتبط با هنجارشکنی‌های غیر اخلاقی نیز توسعه پیدا خواهد نمود و تأثیر منفی بر نظام اجتماعی و بنیادی خانواده‌ها خواهد گذاشت.

پس از بررسی قانون جرایم رایانه‌ای موجود به نظر می‌رسد قوانینی که بتواند با این جرائم برخورد نماید حداقلی بوده و تنها نیاز امروز را برطرف می‌کند. لذا با پیشرفت این فناوری باید تدابیری اندیشید که مطالعات اخلاقی و حقوقی در این ارتباط نیز متناسب با آن گسترش یابد و دولت‌ها می‌بایستی قوانین خود را با جرایم رایانه‌ای متناسب نمایند. آنچه از ملاحظات اخلاقی، اجتماعی و حقوقی جرایم رایانه‌ای به دست می‌آید این است

که باید بر شناخت مسایل اصلی حقوقی و اخلاقی شهروندان در فضای سایبر تأکید کرد و گفت حفظ حقوق معنوی پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای یا حق مالکیت معنوی، ترویج اطلاعات سالم و پاک، اعتمادسازی در محیط سایبر، ایجاد اصل انکارناپذیری و جلوگیری از انتشار غیر مجاز داده‌های متنی، صوتی، تصویری، پورنوگرافی در فضای مجازی و حفظ امنیت داده‌ها و شبکه مواردی هستند که در محیط سایبر باید پیاده‌سازی شوند تا اخلاق انسانی و دینی به منظور نظم اجتماعی و عنصری روانی مهم بر افراد، جامعه و حاکمیت تضمین شود.

پس از بررسی قانون جرایم رایانه‌ای موجود به نظر می‌رسد قوانینی که بتواند با این جرائم برخورد نماید حداقلی بوده و تنها نیاز امروز را برطرف می‌کند. لذا با پیشرفت این فناوری باید تدابیری اندیشید که مطالعات اخلاقی و حقوقی در این ارتباط نیز متناسب با آن گسترش یابد و دولت‌ها می‌بایستی قوانین خود را با جرایم رایانه‌ای متناسب نمایند. آنچه از ملاحظات اخلاقی، اجتماعی و حقوقی جرایم رایانه‌ای به دست می‌آید این است که باید بر شناخت مسایل اصلی حقوقی و اخلاقی شهروندان در فضای سایبر تأکید کرد و گفت حفظ حقوق معنوی پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه‌ای یا حق مالکیت معنوی، ترویج اطلاعات سالم و پاک، اعتمادسازی در محیط سایبر، ایجاد اصل انکارناپذیری و جلوگیری از انتشار غیر مجاز داده‌های متنی، صوتی، تصویری، پورنوگرافی در فضای مجازی و حفظ امنیت داده‌ها و شبکه مواردی هستند که در محیط سایبر باید پیاده‌سازی شوند تا اخلاق انسانی و دینی به منظور نظم اجتماعی و عنصری روانی مهم بر افراد، جامعه و حاکمیت تضمین شود.

کتابنامه

- بشیریه، حسین. ۱۳۷۹ش، نظریه‌های فرهنگ در قرن بیستم، بی جا: مؤسسه فرهنگی آینده پویان.
- بوزان باری، سروش. ۱۳۷۸ش، مردم - دولت‌ها و هراس، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیگی، جمال. ۱۳۸۴ش، بزه‌دیدگی اطفال در حقوق ایران، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- جاوید نیا، جواد. ۱۳۸۷ش، جرائم تجارت الکترونیکی، چاپ اول، تهران: انتشارات خرسندی.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. ۱۳۸۸ش، ترمینولوژی حقوق، چاپ بیست و دوم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- دهخدا، علی اکبر. ۱۳۸۳ش، لوح فشرده لغتنامه دهخدا، روایت سوم، تهران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- دیلمی، احمد. ۱۳۸۷ش، اخلاق اسلامی، چاپ اول، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی.
- شکری، رضا. ۱۳۸۲ش، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوقی کنونی، چاپ دوم، تهران: نشر مهاجر.
- عالی پور، حسن. ۱۳۸۸ش، جرم‌های مرتبط با محتوا: محتوای سیاه فناوری اطلاعات، مجموعه مقاله‌های همایش بررسی جنبه‌های حقوقی فناوری، تهران: نشر سلسبیل.
- عالی پور، حسن. ۱۳۹۰ش، حقوق کیفری فناوری اطلاعات، تهران: انتشارات خرسندی.
- علی آبادی، عبدالحسین. ۱۳۸۵ش، حقوق جنایی، جلد اول، چاپ چهارم، تهران: انتشارات فردوسی.
- علی دوست، ابوالقاسم. ۱۳۸۸ش، فقه و مصلحت، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- محسنی، مرتضی. ۱۳۸۲ش، دوره حقوق جزای عمومی، جلد دوم، چاپ سوم، تهران: نشر گنج دانش.
- محمدی، ابوالحسن. ۱۳۹۰ش، مبانی استنباط حقوق اسلامی یا اصول فقه، چاپ چهل و سوم، تهران: نشر دانشگاه تهران.

کتب انگلیسی

- Adrian, A. (2008), "No One Knows You Are a Dog: Identity and Reputation in Virtual Words", Computer Law and Security Report, Vol. 24: 366- 374.
- Katz, S.; Marshal, B. (2006), "New Sex for Old: Life Style, Consumerism and the Ethics of Aging Well", Journal of Agibg Studies, Vol. 17: 3- 16.
- Pempek, T., & et al. (2009), "College students' social networking experiences on Facebook", Journal of Applied Developmental Psychology, 30: 227-238.

مقالات

- بن شاب، آلبرات. ۱۳۸۴ش، «پورنوگرافی در فضای مجازی»، ماهنامه سیاحت غرب، شماره ۲۶.

پرویزی، رضا. ۱۳۸۱ش، «جرائم کامپیوتری و اینترنتی»، نشریه آسیا.
توسلی، غلامعباس. ۱۳۸۵ش، «بررسی گفتمان‌های غالب در بحث جهانی شدن»، نامه علوم
اجتماعی، شماره ۲۷.